

Adomo Mickevičiaus gyvenimas ir kūryba „Vėlinės“

A. Mickevičius, apie šią poemą rašė: „Iš „Vėlinių“ noriu padaryti vienintelį savo kūrinį, vertą skaityti, jeigu Dievas leis man jį baigti.“ Kaip tikras romantinis kūrinys, „Vėlinės“ liko nebaigtos – I dalies parašyti tik fragmentai. II ir IV dalys buvo sukurtos Lietuvoje, todėl kartais vadinamos Vilniaus „Vėlinėmis“, III dalis – Dresdene.

Savo užmojų autorius paaiškino poemos įžangoje:

Mūsų Vėlinės turi tą ypatybę, kad čia pagoniškos apeigos yra sumišusios su krikščioniškosios religijos vaizdiniais, juoba kad ir ši šventė beveik sutampa su tų apeigų laiku. Žmonės tiki, kad valgiais, gėrimais ir giesmėmis palengvina vėlėms skaistyklos kančias.

Toks dievobaimingas šventės tikslas, nuošali vieta, nakties metas, fantastiškos apeigos kadaise smarkiai veikė mano vaizduotę. Klausiausi pasakų, sakmių ir dainų apie numirėlius, grįžtančius su prašymais arba įspėjimais, ir visuose baisyuose prasimanymuose galima buvo įžiūrėti neabejotinus moralinius tikslus ir tikrą, liaudišku būdu vaizdingai išreikštą mokslą.

Sudėtingas poemos meninis pasaulis kuriamas iš liaudies fantazijos, tikėjimų, apeigų elementų ir iš labai asmeniškų išgyvenimų. Poeto fantazija skirtingus vaizdus jungia į vieną didingą kūrinį. Pagrindinė poemos tema – gyvųjų ir mirusiųjų, regimojo ir neregimojo pasaulių ryšiai. II dalyje vaizduojamos archajiškos Vėlinių apeigos koplyčioje: Burtininko iškviestos vėlės pasakoja savo istorijas, atskleidžia suvoktas tiesas apie žemiškąjį ir pomirtinį gyvenimą. Vaizduojant jų dramatiškus likimus, keliami svarbūs žmogaus egzistencijos klausimai: gyvenimo prasmė, žmogiškų ryšių vertė, kančia ir kaltė.

II dalis

II dalies veiksmo aplinkybės paslaptingos: vėlus vakaras, nuošali koplyčia uždengtais langais, kad nė mėnuo nešviestų, karstas. Kaimiečių choras perteikia tvyrantį nerimą, paslapties baugumą: „Kas gi bus čia, kas gi bus čia / Naktį tamsią, naktį rūsčią?“ Burtininkas vieną po kitos iškviečia skaistyklos vėles.

Pirmos pasirodo lengvos dviejų vaikučių vėlės. Jos skundžiasi, kad neranda į dangų kelio, nes žemėje gyventi „buvo per saldu“, nepatyrė tikro gyvenimo kartybių, todėl prašo dviejų garstyčių grūdelių. Visos vėlės pačios pasako joms „pagal valią dangaus“ skirtą bausmę. Kiekvienos pasakojimas baigiamas ištarme. Vaikų vėlės prisako atminti: „Kas šios žemės vargų nepatyrė, / Tas saldybių dangaus neragaus.“

Kitą – pono – vėlę kankina alkis ir troškulys, paukščiai be perstojo lesa jo kūną. Šie plėšrūs paukščiai – tai pono nuskriaustų baudžiauninkų vėlės, reikalaujančios teisingo atpildo: „Piktas, pone, mums buvai, / Tai ir mes negailestingi!“ Žiaurus ponas nepagailėjo nė vieno alkstančio, kenčiančio, todėl pripažįsta, kad Aukščiausiasis teisingai baudžia. Šios istorijos išvada tokia: „Kas nebuvo žmogum niekados, / Tam žmogus ir padėti negali.“

Paskutinė iškviečiama vėlė merginos, kuri mirė „Nepatyrus, kas vargai, / Nesupratus, kas ta laimė“. Žemėje mergaitė neatliko to, kas žmogui skirta, niekam nesuteikė laimės, jos dienos prabėgo tuščiai, todėl po mirties jos vėlė neranda vietos, blaškosi tarp žemės ir dangaus. Jos ištarmė tokia: „Kas nepalietė žemės nė sykį, / Tam į dangų įeit nevalia.“ Šios trys mąksimos aprėpia žmogaus gyvenimą, atskleidžia žemiškosios skirties sunkumą ir, svarbiausia, moralinę pareigą būti žmoniškam, gyventi ne vien sau. Taip A. Mickevičius išaukština socialinio teisingumo, atsakomybės už savo gyvenimą, žmoniškumo idėjas.

Perskaitykite II dalies pabaigą. Čia ir toliau pateikiamą „Vėlinių“ tekstą vertė Justinas Marcinkevičius.

VĒLINĒS

(ištraukos)

[7/7]

BURTININKAS

Duokit stulą ir grabnyčią –

Gal nuvys vaiduoklį tą

Kryžius ir šviesa šventa...

Nesitraukia jis lyg tyčia.

Veskite tad po ranka

Piemenaitę iš koplyčios.

Ko atgal žiūri keistai?

Ką gi tu jame matai?

CHORAS

Ko atgal žiūri keistai?

Ką gi tu jame matai?

BURTININKAS

Šmėkla pajuda antai,

Iš paskos jai seka rūščiai...

Kas gi bus čia, kas gi bus čia?

CHORAS

Iš paskos jai seka rūščiai...

Kas gi bus čia, kas gi bus čia?

[1/7]

BURTININKAS

O dabar ateikit šičia,

Visos vėlės, jau būriui!

Išbarstysiu po koplyčią

Visa, ką tikrai turiu:

Štai jums lėšiai ir aguonos,

Trupinėliai juodos duonos.

CHORAS

Jūs ištroškę, išbadėję, –

Viską imkite atėję.

BURTININKAS

Jau uždegt žvakės gali

Ir atvert duris į lauką.

Baigėm šitą baisią auką,

Gieda jau gaidžiai toli...

Prisiminsime senovę,

Stok...

CHORAS

Kas ten?

BURTININKAS

Vėl šmėkla stovi!

[2/7]

CHORAS

Kas gi bus čia, kas gi bus čia

Naktį tamsią, naktį rūščią?

BURTININKAS

(vienai kaimietei)

Tu, su juoda skarele,

Atsistok, dėl Dievo baimės!

Sėst ant karsto nevalia –

Neišvengsime nelaimės.

Krinta grindys vis giliau.

Štai vaiduoklis atsikėlęs

Atsistojo pagaliau

Netoliese piemenėlės.

Baltas veidas – net baugu –

Tarsi apneštas sniegu.

Tyli, nieko neatsako,

Tik įsmigę klaikios akys

Piemenaitėi į akis –

Kas tą žvilgsnį atlaikys?

Žvelkit į jo širdį, broliai!

Lyg raudoni kaspiniai

Ar koraliniai karoliai

Puoštų ją. Kraujuos jinai!

Kas čia dedasi nūnai?

Štai į širdį sau parodė.

Kad ištartų jis bent žodį!

[3/7]

CHORAS

Kas čia dedasi nūnai?

Štai į širdį sau parodė.

Kad ištartų jis bent žodį!

BURTININKAS

Ko tau reik, jauna dvasia,

Kad patektumei į rojų?

Gal padės malda artojų?

Duonos turim krepšiuose,

Pieno kaušas tau prie kojų.

Ko gi reikia, aš kartoju,

Kad patektumei į rojų?
(šmėkla tyli)
CHORAS
Kas gi bus čia, kas gi bus čia
Naktį tamsią, naktį rūsčią?
BURTININKAS
Ko sustojai čia prie tako?
Tyli, nieko neatsako!
CHORAS
Tyli, nieko neatsako!
[4/7]
BURTININKAS
Jeigu nieko tau nereik, –
Su Dievu, toliau sau eik.
Kas, patekęs šiton žemėn,
Mūsų valiai priešgyniaus, –
Vardan Tėvo ir Sūnaus,
Ir Šventosios Dvasios, amen.
Kryžiaus ženklą atsimink!
Maisto neėmei – pradink!
(šmėkla stovi)
CHORAS
Kas, atėjęs šiton žemėn,
Mūsų valiai priešgyniaus, –
Vardan Tėvo ir Sūnaus,
Ir Šventosios Dvasios, amen.
Kryžiaus ženklą atsimink!
Maisto neėmei – pradink!
BURTININKAS
Pasitrauki mums nuo tako!
Tyli. Nieko neatsako!
CHORAS
Tyli. Nieko neatsako!
[5/7]
BURTININKAS
Pasitrauk, pikta dvasia,
Mūsų apeigas paliki!
Lįsk pro plyšį grindyse,
Kur buvai, ten ir pranyki,
Nes prakeiksiu amžinai.
(po pauzės)
Eik miškan sau ir tenai
Žūk, pražūki, kur žinai!
(šmėkla stovi)

Pasitrauki mums nuo tako!
Tyli. Nieko neatsako!
CHORAS
Tyli. Nieko neatsako!
BURTININKAS
Jeigu žodžiai nenuvijo, –
Kas ten stovit prie dubens, –
Duokit šventinto vandens...
Jis gi ir vandens nebijo!
Tebestovi – net kraupu –
Atsibastęs iš kažkur čia,
Šaltas, nebylus ir kurčias,
Kaip akmuo vidur kapų.
[6/7]
CHORAS
Tebestovi – net kraupu –
Atsibastęs iš kažkur čia,
Šaltas, nebylus ir kurčias,
Kaip akmuo vidur kapų.
Kas gi bus čia, kas gi bus čia
Naktį tamsią, naktį rūsčią?
BURTININKAS
Atsakyki, piemenėle,
Gal jo vardą tu žinai?
Gal tu jo gedi nūnai?
Gal pažįsti šitą vėlę?
Tavo giminė visa
Dar gyva – ar ne tiesa?
Pasakyk, ar gyvas vyras?
Ko tyli, lyg būtum mirus?
Ko juokiesi? Ko šypsai?
Ką tau primena jisai?
CHORAS
Ko juokiesi? Ko šypsai?
Ką tau primena jisai?
[7/7]
BURTININKAS
Duokit stulą ir grabnyčią –
Gal nuvys vaiduoklį tą
Kryžius ir šviesa šventa...
Nesitraukia jis lyg tyčia.
Veskite tad po ranka
Piemenaitę iš koplyčios.

Ko atgal žiūri keistai?
Ką gi tu jame matai?
CHORAS
Ko atgal žiūri keistai?
Ką gi tu jame matai?
BURTININKAS
Šmėkla pajuda antai,
Iš paskos jai seka rūščiai...
Kas gi bus čia, kas gi bus čia?
CHORAS
Iš paskos jai seka rūščiai...
Kas gi bus čia, kas gi bus čia?
[1/7]
BURTININKAS
O dabar ateikit šičia,
Visos vėlės, jau būriu!
Išbarstysiu po koplyčią

Visa, ką tiktai turiu:
Štai jums lėšiai ir aguonos,
Trupinėliai juodos duonos.
CHORAS
Jūs ištroškę, išbadėję, –
Viską imkite atėję.
BURTININKAS
Jau uždegt žvakes gali
Ir atvert duris į lauką.
Baigėm šitą baisią auką,
Gieda jau gaidžiai toli...
Prisiminsime senovę,
Stok...
CHORAS
Kas ten?
BURTININKAS
Vėl šmėkla stovi!

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kaip šiame epizode kuriama paslaptinga, net šiurpoka atmosfera?
2. Kodėl Burtininkas negali užbaigti apeigų?
3. Įrodykite, kad vaiduoklio pasirodymas gali būti susijęs su meilės drama. Kokie ženklai tai liudija?
4. Kuo šis vaiduoklis ypač baugus apeigas atliekantiems žmonėms?
5. Kitos vėlės, papasakojusios savo istoriją, po užkeikimo pranykdavo, o ši nedingsta.
 1. Raskite ir raiškiai perskaitykite užkeikimą, kuriuo Burtininkas turi grąžinti vėlę į anapusinį pasaulį.
6. Burtininkas į šmėklą kreipiasi kaip į piktąją dvasią („Pasitrauk, pikta dvasia...“). Kaip galėtumėte pagrįsti, kad ši dvasia nėra piktoji?

Apibendriname raštu >10 sakinių

1. Kas atskleidžiama apie du pasaulius – šiapusybę ir anapusybę, apie jų ryšius?